

Prosenszki Róbert

BECSAPOTT NEMZEDÉK

1. Csókolózó elvtársak

1982 nyarán költöztünk Kóródról a járási székhelyre. Akkor még nem tudtam, hogy a járási székhely kivételes helyet foglalt el a modern kori magyar történeti földrajzkutatásban. Nem volt még egy olyan város az országban, amihez annyi sok falu tartozott volna, olyan kis területen, olyan sűrűséggel. Ennek, a második világháború után végleg az északkeleti határszélre száműzött mezővárosnak az infrastrukturális fejlődése az 1960-as évek elején indult meg, a kórház építésével. Aztán épültek, a nagy intermezzo, az 1970-es árvíz után az iskolák, a buszpályaudvar, a termálfürdő, a szocialista lakópark, amelyet Május 14-e terének hívnak, jelezve, hogy az árvíz, amely 1970. május 14-én késő éjszaka és május 15-én hajnalban félelmetes erővel árasztotta el a Szamosközt, több tucat falut és a földeket, míg a szem ellátott, vas-tag cezúra a vidék és a városka történetében.

A megszokott, szabadabb falusi környezetből egy szabályozottabb világba kerültem: a járás legújabb, legszebb és legjobb iskolájába. Fogalmam sem volt arról, mi az a szocializmus, de gyerekfejjel nem is érdekelt. Magyarazták harmadik osztályban, hogy a Szovjetunió egy szövetségi állam, sok-sok boldog tagállammal. Nem érdekelt, inkább megkértem a tanítónőt, hogy kérdezze ki az összes európai ország fővárosát. Mindet tudtam. NDK – (Kelet-)Berlin, NSZK – Bonn, Jugoszlávia – Belgrád, Csehszlovákia – Prága, Szovjetunió – Moszkva. – Tanító néni, mondom a tagállamokét is! Ukrajnai SZSZK – Kijev, Fehéroroszországi SZSZK – Minszk, Litván... – Elég legyen! Bárcsak a matematikát tudnád így! – szólt rám. – De hát azt is tudom – hebegtem meglepődve. – Ne feleselj! – ezzel vágva el az utat az önkifejezéshez.

Nem kétséges, sok mindent megtanultunk, amire ma már esélyük sincs az iskolákban a gyerekeknek. Voltak szabályok, amiket be kellett tartani, akár csak otthon, mert az iskola a második otthonunk volt; és ez nem üres alma

materi közhelyként szállingózott a levegőben osztályfőnöki órák, iskolai ünnepek, évvárók, évnyitók alkalmával, hanem átéltek, az iskolai tanítás minden egyes napján, nyolc éven keresztül. Jöhetett Lenin, a nagy októberi szocialista forradalom, az internacionálé, a felszabadulás, és jöhetett a rendszerváltás, a kihantolások, az újratemetések, a rehabilitációk, a megszálló szovjet csapatok távozásának híre – Búcsúzzunk szépen, Iván, aki elmegy, az legyen vidám! –, az iskola maradt életünk legfőbb színtere. Pulya, sorba! – ordították a felsősök, az ötödikesek és a hatodikosok; és aki kilógott a sorból, az kapott. Hogyan? A szünetek tíz percig tartottak a negyvenöt perces tanórák között, a szünet végét csengő jelezte. A csengőt a napi ügyeletesek kezelték, akik csak felsősök lehettek. Megszólt a csengő, mindenki igyekezett az osztályához, egy meghatározott helyre. Hidegben, rossz időben, az aulában, tavasszal, kora ősszel, napos időben, az udvaron gyülekeztünk. Kevesebb, mint egy perc alatt szép sorban, „nagyságrendben” álltak az osztályok, az elsősök baloldalt, a nyolcadikosok jobboldalt legszállan. Vigyázz! – adta ki a parancsot az ügyeletes tanár, akinek a hangja visszahangzott az aulában; máskor, az udvaron, amikor mikrofonnal, erősítővel és hangfalakkal szólították egy helyre az iskola kisdobosait és úttörőit, a Május 14-e téri háromemeletes házak falairól verődött vissza. Aki lemaradt vagy később érkezett, annak bemondták a nevét. Ezt tanácsos volt elkerülni, mert felelősségre vonás járt érte, először a tanító vagy az órát tartó szaktanár, másodszer az osztályfőnök, harmadszer pedig a csapatvezető tanár részéről.

Mikor már minden osztály egyben állt, elhangzottak a bejelentések, és az ügyeletes tanár a tantermekbe vonulásra szólított fel, kivált néhány tekintélyes, felsős fiú, és felálltak a lépcsőkre. Közben megindultak az osztályok az osztálytermekbe. Az alsós osztálytermek az első emeleten voltak, és ahogy mi, elsősök, másodikosok haladtunk egymás mögött, hosszú libasorban felfelé a lépcsőkön, ezek a felsős fiúk ott álltak, és kiabáltak ránk, lökdöstek, ha csak a vállunk is kilógott. Ha pedig éppen nem látták a tanítók, a tanárok, a lépcsőfordulóknál kihasználták a lehetőséget, meg is ütötték, ülepen rúgták, falhoz vágták a kisebbeket. Ilyenkor már elég volt az is, ha „csúnyán” néztél. Ezután, mert azért vigyáztak ők is, nem vitték túlzásba, tudták mindig, hol a határ, mi, kisebbek nem mentünk panaszkodni a szülőkhöz, a tanárokhoz vagy az idősebb testvérekhez, csak akkor, ha valamelyikük elvesztette az arányérzékét, mondhatni, túllépte hatáskörét. Amikor elpáholt egy idősebb és erősebb, arra általában oka volt, vagy ha mégse, mert tegyük fel, pusztán erőfitogtatásból tette, akkor lehetett menni panaszkodni, de ez

nagyon ritkán fordult elő. Jól néztünk volna ki, miféle katonák lettek volna a nyafogó nyámmnyilákból, mimózákból a Magyar Népköztársaság Hadseregében!

Elsőben Brezsnyev, másodikban Andropov, harmadikban Csernyenko temetését néztük az iskolában. A Kreml, a Mauzóleum, a Vlaszilij Blazsennij-székesegyház, a katonai felvonulások a Vörös téren, az éljenző, piros színű zászlókat lengető tömeg és a tapsoló, csókolózó vénemberek a tribünön érdekes látványt nyújtottak, jól mutattak a tévében, de hogy mindez mit jelentett, nem tudtuk, és nem is képzeltük, hogy ez minket közvetlenül érint, vagy érinthet valaha az életben. Néztünk egymásra ámuldozva, és nem mertük megkérdezni a tanítónőt, hogy ugyan ez az öreg bácsi, az SZKP főtitkára, a soros, miben halt meg, és azt se mertük mondani, hogy ha ez így megy, és évente halnak meg, miért nem választanak fiatalabbat.

Szerencsére hamarosan jött a válasz, egy fiatalos, dinamikus, plecsnis kobakú bácsi személyében, akit Gorbacsovnak hívtak... hívnak, mert bizony, ő volt az egyetlen főtitkár, aki túlélte a Szovjetuniót, vele a glasznosztjot és a peresztrojkat. Egyre izgalmasabb lett: neutronbomba, atombomba, csillagháború, csúcstalálkozók. A Genesis együttes *Land of Confusion* című száma, amelyben, mint ő maga is láthatta hivatali ideje alatt, a színész Reagan elnök a saját izzadságában fuldokol, majd álmában szupermennek öltözve indul megmenteni a világot, önmagától. A végén, rossz álmából felébredve, mellényül: a bejárónő jelzésű gomb helyett véletlenül az atombomba jelzésű gombot nyomja meg. Nurse – Nuke: könnyű eltéveszteni. Ebből is látszik, hogy mi, akik akkor nőttünk fel, a Gorbacsov-korszak ivadékai, amolyan mindent túlélő fenegyerekek vagyunk.

2. Kiválasztások

Beiratkozás előtt el kellett dönteni, melyik osztályba fogok járni. A símába vagy a testnevelés tagozatosba. Tornagyakorlatok, kötélmászás, távolugrás, futás, labdakezelés szerepeltek a feladatok között. Kötélmászásban, futásban és távolugrásban jól teljesítettem, a többi, a gyakorlatok nem mentek szabályosan, így nem is választottak testnevelés tagozatos osztályba, de leginkább és igazából azért nem, mert a szüleim nem voltak fejesek. Minden a protekción múlt. Azok kerültek be, ügyesek között topagyerekek, akiknek a szülei művezetők, tanácsstagok, tanárok, orvosok, vállalati felső- és középvezetők voltak, a melósok meg a baptista lelkész gyerekeit az „a” és a „b” osztályba gyűjtötték. A pedagógusok nyolc éven keresztül azt hitették el a testnevelés tagozatos osztályokkal, hogy jobb képességűek, mint az „a”

vagy a „b” osztályokba járok. Ennek az lett az eredménye, hogy már felsőben súlyos önértékelési zavarok nehezítették a nevelői munkát; a pedagógusok befűtöttek maguk alá, mert szinte mindegyik évfolyamon a testnevelés tagozatos osztályok generálták a legtöbb viselkedési problémát, tiszteletlenséget, rossz tanulmányi átlagot. A saját bőrömmön tapasztaltam, de csak felsőben kerültem át a testnevelés tagozatos osztályba, későn ahhoz, hogy elhiggyem és komolyan vegyem a nevelők soft-kommunista piárját.

Nyolcadikban szakközépiskolába felvételiztem, és nem viselt meg. Tizenhét évesen sorozásra hívtak, bejeddtem, hogy mi lesz, elvisznek katonának, érettségi után. Nem vittek, csak alaposan megvizsgáltak. Előttem állt egy vézna fickó, aki még golyófogónak is túl keskenynek látszott, és éppen a végbelébe kandikáltak kézi endoszkóppal, amikor megkérdezte a százados tőle, hogy mi a foglalkozása. Fényképész – válaszolta; sikerült visszatartanom a kitörni készülő vulkánt, görcsölt is a hasfalam utána. Az egyetemi felvételik megviseltek, akkora drukkkal semmit se csináltam azelőtt, még az is piszlicsáré esetnek számított ehhez mérten, amikor tizennégy évesen öngyilkosságot emlegettem a tenispályán. Ha még egyszer elrontom, öngyilkos leszek! – kiáltottam, és úgy repült a grafit teniszütő a salakos tenispályán, hogy majd ledöntötte a bírót a magas ülőről. Kisfiam, mit képzelsz?! Te vagy John McEnroe? – ordította felém. Bár ha ő találna el, annak jobban örülnék – tette hozzá az alkarját fájlalva. Zámbori ügyvéd, a személyi trénerem a pálya szélén röhögött, élvezte a show-t. Az első, elveszített szett után cinikusan megjegyezte: Az ütődobálást, a bíróval való vitázást eltanultad a példaképedtől, de ha legalább olyan okosan is játszánál, simán megnyernéd a meccset.

Végül mégiscsak megnyertem a meccset, csak a döntőben kaptam ki két szettben; a bajnok lemosott. Nem lettem öngyilkos, de az ütőm a sok hajigálástól, földhöz veréstől menthetetlenül elrepedt.

Szakközépiskola harmadik osztályában hasznát vettem a sok olvasásnak, az irodalomnak. Az iskolai irodalmi verseny után megnyertem a megyeit, és így elmehettem az országos vetélkedőre, Székesfehérvárra. Írásbelin és szóbelin is második lettem. Írásbelin túl sokat időztem Byronnál, Keatsnél, Shelley-nél, Lermontovnál és Puskinnál. Ők öten, különösen Lermontov és Puskin voltak 16-17 évesen a kedvenceim. Elbeszélő költeményként az *Anyegin* Puskintól és a *Démon* Lermontovtól, prózában a *Korunk hőse* szintén Lermontovtól. Szóbelin, pechemre, Arany balladáit húztam, konkrétan Zách Klárát. Véres sztori, valahogy nem tudtam szárnyalni, pedig jól ismertem a történeti hátterét, és Arany balladai nyelvezete sem volt érthe-

tetlen vagy idegen számomra. Kerestem az okát, miért nem én vittem el az aranyérmet s vele az első helyezéssel járó nagyobb pénzösszeget. Meg is találtam. Éjszaka átszöktünk a lányokhoz, naná, tomboltak a hormonok. Két debreceni srác, egy győri, egy kaposvári meg én, a tirpák, Nyíregyházáról. Milyen szép kislányok! Nem igaz, fiúk? Az ismerkedősten tessék felkérni őket! – buzdítottak kísérő tanárnőink; fel is kértük őket, a lányokat, nem a tanárnőket. Másnap egy szőke lány odajött hozzám a szóbeli után, pont mikor a körömöt rágtam az idegességtől, az eredményhirdetésre várva. Ugye írsz levelet? Nagyon várom – és a zakóm zsebébe csúsztatott egy fecnit, amin a címe volt. Kivettem és megnéztem: Komló. Nem! – gondoltam magamban, miközben próbáltam szépen, biztatón mosolyogni rá. Ettől viszont felbátorodott, s a búcsúcsók nyilvánvaló szándékával egyre közelebb hajolt hozzám. Bedugta a pucér nyelvét a számba, s bizony, ahogy Petri György írja a *K. M. szerelmes éneke* című versében, nem hordott nyelvtartót.

Tétjében az egyetemi felvételi volt a legfajsúlyosabb. Azt hittem, ettől függ az életem, a karrierem, későbbi társadalmi presztízsem. Nem törődtem vele, de nem is gondoltam bele abba, hogy nem fog felkészíteni az életre, se sikerre, se kudarcra. Azt az öt évet akartam: öt év bulit, olvasást, utazást, csajozást; öt év szabadságot, egy életformát, amit a diáklét jelent. Tizenöt pontos rendszerben felvételiztünk, és ha csak egy pontot veszítettél, az már négyszereződött, mínuszban. Hatvanat hozhattál a középiskolából, hatvanat szerezhettél az egyetemen, harmincat az írásbelin, harmincat a szóbelin, azaz tizenötöt-tizenötöt, amit kétszereztek, így lehetett maximum százhusz pontod, ha nem volt még közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgád; azért plusz pont járt. Nagyon figyeltem, az írásbelin és a szóbelin egyaránt próbáltam kihozni magamból a maximumot. Sikerült, felvettek, tízszeres túljelentkezés mellett. Zárthelyik, referátumok, kollokviumok, szigorlatok, nyelvvizsgák, záróvizsga, abszolutórium, szakdolgozatok, államvizsga, ösztöndíjas munkák, publikációk, és tessék, a piacon, ami az élet maga, állásinterjúkkal ver az Ég.